

Pavao Novosel

1

Odlučivanje o društvenim poslovima u godini 1977. nije isto što i odlučivanje o takvim poslovima godine 1877. Danas nas smetaju pojave koje su ljudi nekad podnosili lako i bez pomisli na protest. Uzrujavamo se, na primjer, jer protočnost neke ceste u određeno doba dana nije onakva kakvu bismo željeli, ili što mogućnosti izbora pri upisu u škole nisu posve neograničene ili što moramo dva, tri sata čekati u kakvoj liječničkoj ambulanti. Nekada cesta nije ni bilo, 90% stanovništva nije nikada imalo prilike vidjeti školu iznutra, a do liječnika se jedva moglo i doći, makar samo jednom u životu. A ipak sve to kod većine ljudi nije bilo razlogom većih uzbuđenja niti poticaj za pobunu.

Aspiracije pripadnika razvijenijih društava dakle su *porasle*, a zajedno s njima suzila se i njihova tolerancija za pogreške. Ljudi jednostavno *očekuju* da se njihove potrebe zadovolje, sigurno i neodložno. Za pogreške onih koji su za to »zaduženi« nemaju mnogo razumijevanja. A do takvih pogrešaka dolazi sve lakše i lakše. Dovoljno je danas samo malo promašiti u procjeni kakvog trenda razvoja, pa da se to odmah osjeti u obliku brojnih neugodnih posljedica. Ljudske su djelatnosti postale »masivne«, organizirane kompleksno pa su time porasle i njihove konzekvencije. Sve je jača i međusobna ovisnost ljudskih aktivnosti. Investicija u određenu djelatnost, npr. turizam, neminovno se reflektira na čitav niz drugih djelatnosti, a posredno i na cijeli privredni i društveni život.¹

Zbog takvih razloga kao imperativ suvremenog života nametnula se potreba odgovornog i nadasve *preciznog* odlučivanja pri kojem će promašaji i pogreške moraju svesti na minimum. To pak traži oslonac u poznavanju stvari, jasnu sliku uzroka i posljedica, dakle potpunu i preciznu *informaciju*. Jedan od glavnih razloga sve većoj »gladi« za informacijama

¹ Alexander, Christopher W. »Notes on the Synthesis of Form«, Cambridge, Harvard University Press, 1964.
Brunner, R. D. i G. D. Brewer »Organized Complexity«, New York, Free Press, 1971.

i sve većoj vrijednosti koja im se u svijetu pridaje treba potražiti upravo u tome. To objašnjava golema ulaganja u izgradnju informacijskih infrastrukture, npr. u različite kompjuterske centre, mreže za prikupljanje podataka, terminalne sisteme, programe obrade i tome slično.

2

Odlučivanje godine 1977. i godine 1877. nije isto barem iz još jednog važnog razloga. Naime, ono se podružljava. To se, doduše, ne zbiva svugdje istim tempom i na isti način, no širok svjetski trend te vrste više je nego očit. Osvojivši niz demokratskih prava, a ponegdje i pravo na društveno vlasništvo, obrazovan čovjek sve je manje spreman trpjeti da manjina, politička ili neka druga, odlučuje o njemu ili u njegovo ime. Želi i sam sudjelovati u tome, a ponegdje i potpuno preuzeti odgovornosti (i povlastice) što ih odlučivanje daje. Svijet, dakle, ide prema *suodlučivanju*, pa i prema *samoupravljanju*, htjeli mi to ili ne.

Uvođenje samoupravljanja u biti znači ulazak velikog broja ljudi u poslove što su do tada bili rezervirani za manjinu. Za te su svrhe postojale, (a u nesamoupravnim društvima još uvijek postoje), posebne institucije s odgovarajućom organizacionim podlogom. Potrebno ih je potpuno izmijeniti. Sociološki i politološki radi se o restrukturaciji nekih od najvažnijih kompleksa društvenih uloga, revoluciji »u dubinu«, bez presedana u povijesti. Komunikološki ta revolucija uvodi potrebu ponovnog promišljanja, pa i praktične promjene, svih komunikacijskih sistema, počevši od lokalnih i interpersonalnih do globalnih i tehnički posredovanih.

3

Društva u kojima postoje specijalizirane strukture odlučivanja, (dakle, nesamoupravna društva), veoma su dobro razvila odgovarajuće komunikacijske sisteme. Takvi se sistemi obično sastoje iz dva temeljna komunikacijska mehanizma ili mreže. Na jednoj strani to su interpersonalni mehanizmi formalnih i neformalnih veza među članovima odlučivačke strukture, a na drugoj su to različiti specijalizirani informacijski »pogoni« za prikupljanje i obradu »terenskih«, masovnih podataka. Takve su npr. promatračke službe u lokalnim zajednicama ili organizacijama, statističke organizacije, istraživački centri, sredstva javne komunikacije (u nekim aspektima svoga rada) i druge. Premda je uloga tih specijaliziranih mehanizama znatna, za odlučivačku strukturu je najvažnija interpersonalna komunikacijska mreža. Putem te mreže odlučivači dobivaju sve zbiljske važne informacije i međusobno surađuju u testiranju alternativa i donošenju zajednički prihvatljivih kardinalnih odluka. Kroz taj mehanizam svaki je član te grupe vezan, posredno ili neposredno, sa svim ostalim članovima. Upravo sudjelovanje u toj mreži najvažniji je »znak prepoznavanja« pripadnosti eliti.

Primijetimo da struktura odlučivača nije monolitna. U njoj su prisutni različiti prelomi: ne radi se samo o kooperativnim nego i o kompetitivnim odnosima. Ovdje nemamo namjeru ulaziti u takve detalje, niti kartografirati te komunikacijske mreže. Bitno je uočiti da su odlučivačke strukture razvile posebne interpersonalne mreže koje veoma uspješno zadovoljavaju njihove informacijske potrebe. Iskustvo pokazuje da su oni drugi sistemi, što nude informacijske usluge temeljene na obradi masovnih podataka, doista samo pomoćni, a najčešće i izvan osnovnih tokova odlučivanja. Zbog toga se njihove usluge među odlučivačima ne cijene osobito jer se ovi oslanjaju na informacije koje dolaze drugim kanalima, a imaju i drugačiji osnovni karakter.

Ostali građani u takvim sistemima, dakle oni koji *ne odlučuju*, ne žive, naravno, u nekom komunikacijskom vakuumu. Za njih postoje drugi komunikacijski sistemi. Prije svega tu je *njihova vlastita* interpersonalna mreža, a potom, za njih rade i neki specijalizirani, tehnički opremljeni komunikacijski sistemi. Mislimo tu u prvom redu na sredstva javnog informiranja i odgovarajuće komunikacijske organizacije. No sadržaj i karakter informacija koje protječu tim mrežama, komunikacijske veze koje one uspostavljaju kao i uloga koju određuju za svoje primatelje, samo su odraz općeg društvenog položaja te većine građana. U takvim komunikacijskim sistemima zato *nema* informacija potrebnih za odluke od većeg društvenog značaja. Ako se i jave, takve su informacije većinom nepotpune i sporadične, vezane samo za neke izuzetne prilike u kojima »masa« dolazi do riječi (npr. na izborima).

Zanimljivo je da su u funkcionalističkim analizama djelovanja masovnih medija, od Lasswella² na ovamo, mogu naći izvrsne ilustracije, čak potvrde navedenih teza. Takve su analize naime ustanovile da masovni mediji zapravo vrše četiri temeljne društvene funkcije: praćenje zbivanja (surveillance), osiguravanje zajedničke interpretacije tih zbivanja (correlation), prenošenje društvenih vrednota (socijalizacija) i zabavljanje. Nigdje ni spomena o odlučivanju i informacijama potrebnim za tu funkciju. Primatelji su, doduše, informirani, ali samo u svojoj ulozi promatrača — znatiželjnika. K tome ih pozivaju da kao članovi neke maglovite »javnosti« povremeno odobre ili odbace stanovitu političku odluku ili potez, već prema potrebama i namjerama elite čiji su trenutni »klijenti«.

Za takvu »rupu« u djelovanju masovnih medija nije naravno moguće otkriti same masovne medije ili ljude koji u njima rade. Njihov je djelovanje uvjetovano općim značajkama društva, podjelom uloga i mjestom koje je određenom komunikacijskom sistemu namijenjeno u ukupnoj konstelaciji društvenih procesa. Drugim riječima, masovni mediji i novinari rade što mogu i moraju. Bilo bi nerazumno zahtijevati i očekivati nešto drugo kad za to ne postoje temeljni društveni uvjeti.³

² Lasswell, H. »The Structure and Function of Communications in Society« u L. Bryson (izd.) »The Communication of Ideas«, New York, Harper, 1948.
Wright C. »Functional Analysis and Mass

Communications«, Public Opinion Quarterly, 24, 1960.

³ Fagen, R. R. »Politics and Communication«, Little, Brown, Boston, 1966.

»Klasična« je situacija, dakle, ovakva: na jednoj strani sve je veća potreba za informacijama kao podlogom za donošenje ispravnih i točnih društvenih odluka. Na drugoj strani, raspodjela i protok takvih informacija izrazito su asimetrični. Informacije te vrste nalaze se samo kod odlučivačke elite, a gotovo ih i nema u širim slojevima građana. Što je još važnije, komunikacijski su sistemi tako »građeni«, da po sadržaju i metodama rada podržavaju i produbljuju tu asimetriju. Postavlja se, dakle, pitanje *što* i *kako* bi u svemu tome trebalo promijeniti u cilju stvarnog ulaska širih slojeva radnih ljudi u poslove odlučivanja, odnosno samoupravljanja. A kako je to »treba« redovito korigirano ograničenostima same društvene stvarnosti, javlja se odmah i korelativno pitanje o tome što je zapravo *moguće* i *korisno* učiniti. U daljem tekstu pokušat ćemo na ta pitanja odgovoriti, iako samo u najširim obrisima i bez pretenzija na iscrpnost.

4

Zadržat ćemo se prvo na problemu *interpersonalne* odlučivačke mreže. Da li je npr. u postojeće mreže moguće uključiti široki sloj novih odlučivača tako da od sada i oni dobijaju sve informacije koje se inače smatraju »stručnima« i »povjerljivima«, dakle rezerviranim za »pozvane«? Možemo li zamisliti šefa neke stručne službe kako povjerljivo razgovara s »običnim« građanima ili radnicima o dilemama, poteškoćama i propustima njegovog »resora«? Već sama pomisao na nešto takvo pokazuje da je to iluzija. Socijalne i druge barijere tako su jake, uloga samoupravljača tako nova i neučvršćena, a želja starih struktura za očuvanjem vlasti tako snažna, da bi prihvaćanje širokog sloja »pridošlica« u odlučivačku komunikaciju graničilo s pravim čudom!

Rezultati nekih naših ispitivanja potvrđuju ovakve zaključke: samo malen dio informacija u delegatskom sistemu pristiže interpersonalnim putem! Dakle interpersonalnih mreža koje bi djelovale u skladu s novom samoupravljačkom strukturom zapravo još nema. Ne treba se tome ni čuditi: takav tip mreže stvara se veoma polako i postupno, na temelju sporadičkih i spontanih akcija sudionika, po načelu pokušaja i pogrešaka. To je mreža provjerenih znanaca i prijatelja, na koje se moguće *osloniti*. Delegatska struktura u cjelini je nova, nerazvijena i u tom pogledu. Osim toga, delegatska struktura je i veoma dinamična: sastav delegata i delegacija, posebno na »nižim« razinama, prilično je promjenjiv.

Tako zapravo postoji situacija u kojoj stare interpersonalne mreže odlučivača, (birokracije različitih vrsta) i dalje djeluju, a nove, samoupravljačke mreže razvijaju se veoma sporo i uz velike zapreke. Zato od takvih mreža u bližoj budućnosti *ne možemo* očekivati veće informacijske efekte. Drugim riječima, s takvim mrežama ne valja suviše računati.

Kako, međutim, stoje stvari s drugim vrstama mreža, na primjer s onima čiji se rad zasniva na specijaliziranim komunikacijskim organizacijama? Pitanje je od posebnog interesa, jer se baš u takvim organizacijama, budući da je riječ o profesionalnim, plaćenim djelatnostima, mogu lakše mijenjati stil i sadržaj rada, svakako znatno lakše nego što je to slučaj u spontanim poluformalnim ili neformalnim interpersonalnim mrežama.

Jedna naša analiza organizacijskih medija (tvorničke štampe), izvedena na reprezentativnom uzorku listova iz SR Hrvatske,⁴ pokazala je, međutim, da u sadržajima što ih posreduju gotovo i *nema* elemenata koji bi samoupravljačima mogli korisno poslužiti za odlučivanje! Na žalost, analognih analiza ostalih medija, uključujući tu i one na republičkoj razini, nema, barem koliko je nama poznato. No nema valjanih razloga očekivati da bi situacija u njima bila znatno drugačija. Dovoljno je prelistati jedan ili dva broja nekih dnevnih novina, poslušati dvije, tri emisije na radiju ili televiziji, pa da se u to bjelodano uvjerimo. Situaciju u njima mogli bismo prije ocijeniti lošijom nego boljom. Takvi mediji za sada *nisu* u svoj rad uključili funkciju osiguranja informacijske osnovice za samoupravno odlučivanje. A ipak nema sumnje da bi to morali, iako neki više, a neki manje. Jer alternativa je isključivo »pješačko« informiranje na sastancima ili umnoženim materijalima, što je neefikasno i skupo, pa prema tome i neprihvatljivo. Samoupravno komuniciranje traži više a ne manje suvremene komunikacijske tehnologije!

Neminovno se nameće pitanje o *razlozima* takvog stanja. Zbog čega se organizirani i tehnološki razvijeni komunikacijski sistemi, koji pak djeluju u jednom samoupravnom društvu i u kojima rade ljudi nesumnjivo odani ideologiji samoupravljanja, tako *malo* okreću zadatku koji bi im bio više nego prirodan? Otkuda to organizacijsko i funkcionalno zaostajanje, ta sporost u otkrivanju i ostvarivanju svoje prave uloge?

Iscrpan i dokumentiran odgovor na to pitanje nije još moguće dati zato što manjkaju odgovarajuća, empirijski potkrijepljena istraživanja. Ograničit ćemo stoga dalju analizu na teorijsko razmatranje djelovanja samo jedne skupine faktora. To su faktori organizacije i smjera unutarnjeg procesa rada komunikacijskih sistema, tj. faktori što proizlaze iz njihovog temeljnog *modela djelovanja*.⁵ Ti nam se faktori čine posebno značajnima jer se upravo na tom području mogu izvršiti promjene, naravno pod uvjetom da se ponudi razuman alternativni ili dopunski model.

4

Pavao Novosel »Analiza sadržaja tvorničkih glasila«, Institut za političke znanosti i novinarstvo FPN, Zagreb, 1975.

5

Epstein, E. J. »News from Nowhere«, Random, New York, 1973.

Kako se zapravo odvija temeljni proizvodni proces u jednom javnom glasilu, npr. u nekim novinama, u nekoj radiostanici ili televizijskoj stanici? Gledano sa stanovišta osnovnih kontura toga procesa, takva je organizacija zapravo »prikopčana« na neke više ili manje stalne *izvore* obavijesti (novinske agencije, društvena tijela i službe, skupštine, istaknute pojedince). Uz pomoć izvjestitelja ili pak korišćenjem tehničkih sredstava (teleprinter i drugo), urednici *prate* zbivanja, *odabiru* ono što smatraju važnim i zanimljivim i zatim to *prezentiraju* primateljima — potrošačima. Tako nastaje i održava se stalna struja vijesti i komentara o sjednicama, sastancima, posjetama, radu organizacija i zajednica, sportskim događajima, kulturi, školstvu i ostalim područjima života društva. Glasilo koje imalo drži do svog ugleda »pokriva« sve društvene djelatnosti i sektore kako u užoj, tako i širokoj okolici, uključujući tu i inozemstvo. Konzumenti mogu biti sigurni da im ništa značajnije neće promaći.

Po tom temeljnom obrascu koji se, ovako prikazan, čini i jedino mogućim, rade sve velike informacijske organizacije za javnost u nas i u svijetu, a s više ili manje uspjeha ih nasljeđuju i one »male«, lokalne ili organizacije naravi. Na prvi pogled sve je u redu: ako su u tom procesu uzete u obzir vrijednosti društva, ako se vodi računa o selekciji informacija u skladu s potrebama i interesima samoupravljača, ako još k tome glasila djeluju kao dobri socijalizatori, pa i zabavljači, čemu prigovarati? *Samo: u tome modelu nema funkcije informiranja za odlučivanje!*

Zbog čega je to tako? Bitna struja stvaranja, obrade i prezentacije informacija u tom je modelu stimulirana i upravljana *samim zbivanjima*. Nešto se mora »dogoditi« da bi se javio *razlog* informiranja ili izvještavanja. Informira se dakle *po logici* (spontaniteta) *zbivanja*. No ta logika ne mora (a najčešće i nema) imati nikakve veze s *logikom informacijskih potreba* koju nameće odlučivanje! Pojedinaac na taj način može biti obaviješten o svemu samo ne o onome što mu kao samoupravljaču najviše treba! I doista, u našim se javnim glasilima, lokalnim i širim, samo *iznimno* mogu naći materijali izravno upotrebljivi za odlučivanje. A i to su obično »pridodati« materijali npr. različiti tekstovi sporazuma, odluka, zakona ili propisa. Drugačije to ne može ni biti, sve dok se u komunikacijskim organizacijama temeljni proizvodni proces odvija isključivo po *klasičnom uzorku*, razvijenom mimo funkcije informiranja za odlučivanje. Sve dok se u taj osnovni proces ne uvedu *korektivi* sa svrhom zadovoljavanja *informacijskih potreba samoupravnog odlučivanja*, bitnih promjena i ne može biti.⁶

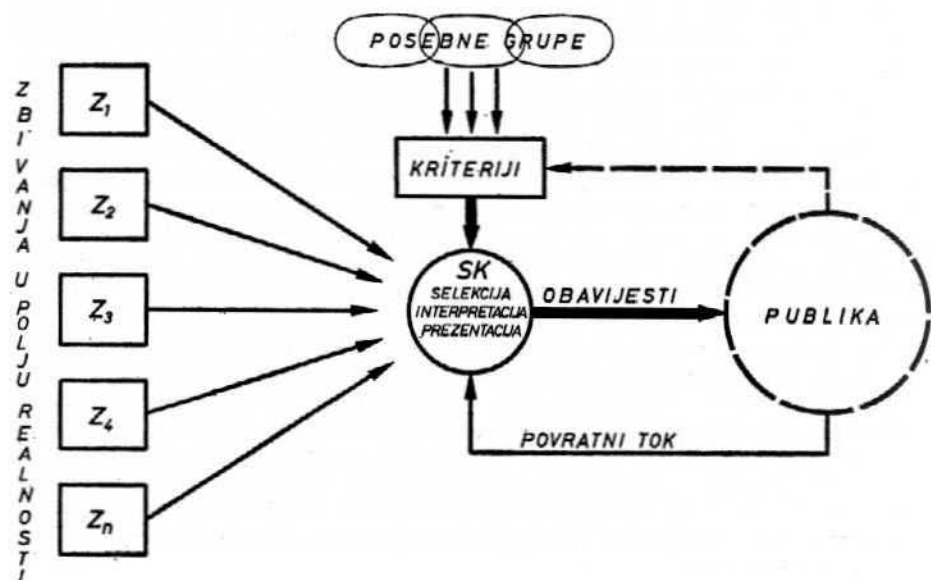
Ne bismo naravno, smjeli pretjerati ni na drugu stranu, zahtijevajući da sada svi javni komunikacijski sistemi počnu raditi isključivo samo u funkciji priskrbljivanja informacija za samoupravljanje. I samoupravljači, kao i svi drugi ljudi, žele znati što se zbiva u svijetu i za njih ta zbivanja treba interpretirati i njih treba socijalizirati, a svakako i zabaviti. Kla-

sične funkcije javnih komunikacijskih sistema moraju se, dakle, očuvati. Riječ je prema tome o *dodavanju* jedne nove funkcije postojećima. U tom pogledu vjerojatno će doći i do *diferencijacije* među medijima i sistemima: nova će funkcija biti jače zastupljena u lokalnim i organizacionim medijima, iako ne može biti posve odsutna ni u općini.

7

Kao središnje teoretsko, ali i bitno praktično pitanje, javlja se sada konstrukcija novog modela procesa rada javnih komunikacijskih sistema za svrhe samoupravnog odlučivanja. Do takvog bi se modela možda moglo najlakše doći u kontrastu s »klasičnim« modelom. Poslužit ćemo se u te svrhe grafičkim ilustracijama, iako smo svjesni da to prijeti suviše velikim pojednostavnjivanjima. Dobit je u većoj jasnoći i preglednosti, i u mogućnosti da se jednim pogledom dobije cjelovita slika nove strukture.

Prvo prikazujemo klasični model rada.

Shema 1.
Klasični model rada javnih komunikacijskih sistema

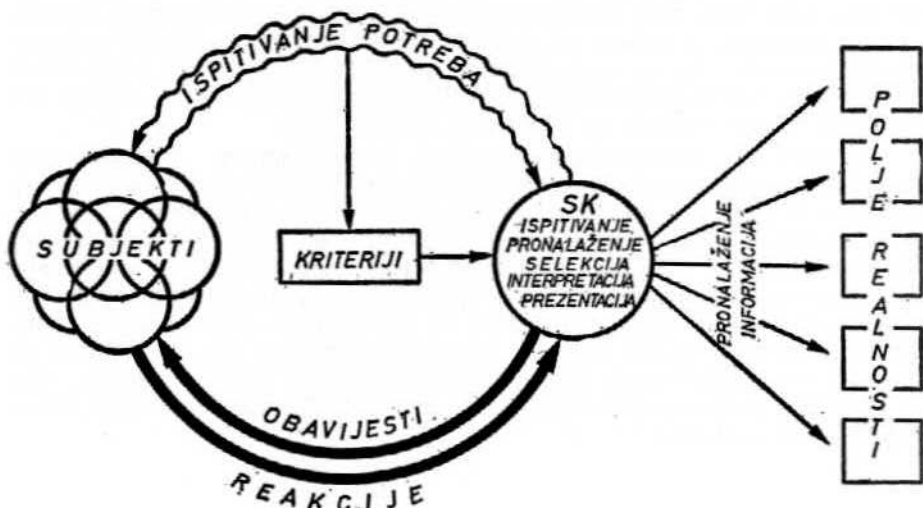
Na shemi je vidljivo da informacijski proces započinje zbivanjima u polju realnosti. U informacijsku organizaciju priteču izvještaji o tim zbivanjima. Potom slijedi proces selekcije, interpretacije i prezentacije. Oblikuju se tekstovi i dostavljaju potrošačima raspoloživim kanalima (no-

vine, radio, televizija). Na procese selekcije, interpretacije i prezentacije djeluju različiti kriteriji, među kojima i interesi primatelja. No ovi posljednji su više naslućni nego utvrđeni, jer odgovarajući ispitivački mehanizmi ne postoje.

Primatelji su u tom modelu definirani kao »publika«, dakle kao heterogeni i promjenjivi zbroj pojedinaca, kao potrošačka »masa«. Njihova je uloga svedena na primanje, dakle je u vcoma određenom smislu pasivna. Primatelji se, doduše, mogu javljati pismima ili na drugi način, no to čini samo dodatnu i sporednu struju komunikacije. U osnovi, komunikacijski se zadatak organizacije završava u trenutku kada je publici dostavljen određeni »paket« obavijesti. O uspostavljanju komunikacijskog kruga u kojemu bi primatelj na nekoj *sistematskoj* osnovi dobio aktivnu ulogu teško bi se moglo govoriti.

Valja ipak upozoriti da *naša* sredstva javne komunikacije ulažu mnogo napora u korekciju ovog osnovnog modela. Tu su kontakt emisije, odgovori javnih radnika na pisma čitatelja, gledateljska pošta i drugo. No to su ipak samo više ili manje uspješne *korekcije*, dok temeljna struja rada ostaje onakva kakva je prikazana u klasičnom modelu.

A sada, pogledajmo *kontrastni model*, koji bi po našem sudu bio adekvatan funkciji osiguranja informacija za samoupravno odlučivanje. Grafički bi taj model mogao izgledati ovako:

Shema 2.

Novi model rada javnih komunikacijskih sistema u funkciji samoupravnog informiranja

Polazište ovog modela je u novom *osnovnom položaju* građanina i radnog čovjeka kao subjekta samoupravnih prava i dužnosti. Informacijski proces ne polazi od zbivanja, nego od *informacijskih potreba* toga subjekta. Prvi je posao sistema da ustanovi kakve *samoupravne zadatke* sub-

jekti imaju i kakve informacije za to trebaju. To zahtijeva novu vrstu *dubinske analize informacijske strukture* koju nije moguće izvesti primjenom klasične formule — tko, što, kada, gdje, kako i zašto. Informacijska je struktura samoupravne obavijesti bila u nas posebno istraživa-
na i o tome je izviješteno drugom prilikom.⁷

Nakon što su ustanovljene potrebe subjekata, komunikacijski sistem pristupa *pronalaženju odgovarajućih podataka i informacija*. Tu je razlika od klasičnog modela još očitija, jer više nema »čekanja« da se informacija u neku ruku pojavi, dakle sistem više ne djeluje »informacijski reaktivno«, nego za podacima *traga na planirani način*, dakle djeluje »informacijski proaktivno«. To je način da se stvarno zadovolje informacijske potrebe samoupravljača. Sada tek nastupaju procesi selekcije, interpretacije i prezentacije. No i u tome imaju znatno veći utjecaj kriteriji potreba samih subjekata.

Napomenimo da već prva iskustva u radu komunikacijskih sistema koji se okreću ovom modelu djelovanja ukazuju na znatne teškoće u pribavljanju takvih informacija, a jednako tako i na teškoće u adekvatnoj prezentaciji. To su oni svakodnevni problemi gomilanja materijala u kojima gotovo i nije moguće pronaći informacije što su za odluku najvažnije. No to je posebna tema rasprave u koju ovdje nećemo ulaziti.

U novom modelu primatelj više nije definiran kao »publika«, dakle kao heterogena i slabo poznata masa pojedinaca. Već početno ispitivanje potreba koje traži novi model uvjetovano je jasnim određenjem zajednica i organizacija o kojima je riječ, te konkretizacijom njihovih samoupravnih zadataka. Na toj osnovi može i prezentacija, a potom i distribucija obavijesti biti izdiferencirana i specificirana. Tako je ujedno i bolje prilagođena onima kojima su obavijesti namijenjene.

Ispitivanjem informacijskih potreba, pronalaženjem odgovarajućih informacija, njihovom prezentacijom i dostavljanjem, nisu i završeni poslovi što ih zahtijeva informiranje po novom modelu. Potrebno je još osigurati *aktivnu ulogu samoupravljača*, mogućnost njihova *sistematskog* reagiranja u ulozu sudionika rasprave i odlučivanja. Subjekt ne smije ostati samo primatelj, on mora postati i pošiljalatelj obavijesti, ali ne samo izuzetno i sporadično kako je to sada. Za takve svrhe naravno služe samoupravni sastanci, no na tome se ne smije zaustaviti. Ne zaboravimo da postoje teme odlučivanja koje zahtijevaju *najširu javnu raspravu*. Nju je moguće i potrebno organizirati kroz šire komunikacijske sisteme, lokalnog ili općeg karaktera.⁸

8

Primjena prikazanog modela čini se u načelu mogućom. Ipak, ne bi

7
Pavao Novosel »Politička misao«, br. 1,
Zagreb, 1977.

8
Izloženi proces rada po novom modelu detaljnije je razraden u knjizi Pavao Novosel »Delegatsko informiranje«, Centar za informacije i publicitet, Zagreb, 1977.

trebalo očekivati da će to (ako se prihvati), ići bez teškoća. Za to postoji više razloga koje je u interesu realističnog sagledavanja problematike vrijedno iznijeti, barem u osnovnim crtama. Moguće ih je podijeliti na unutarnje, dakle one koji proizlaze iz samih komunikacijskih sistema i vanjske, što proizlaze iz njihove okoline, društva samog.

Od unutarnjih zapreka valja u prvom redu istaknuti samu novost modela, drugačije sadržaje i oblike rada koje on zahtijeva. Traže se nova sredstva, dodatni kadrovi ili preorijentacija postojećih, novi pristup izvorima informacija, uvođenje novih poslova kakvi su ispitivanje informacijskih potreba i aktivno traganje za informacijama, novo shvaćanje informacijskog sadržaja, novi postupci prema subjektima, novi oblici uredništva i niz drugih promjena. Dok za klasične obrasce rada postoje jasni uzori, posvećeni i provjereni praksom, za nove takvih nema. Treba ih tek razviti. Sve to zahtijeva ulaganje velikih energija, mnogo truda, vremena i entuzijazma, pa i otpornosti prema sumnjama i podsmijehu.

No osim novog radnog procesa, takav model zahtijeva i *kadrove* novog profila. Ti kadrovi, nazovimo ih uvjetno »samoupravnim informativcima«, moraju savladati metode rada koje klasični informatori ne poznaju. Analiziranje uloga i potreba samoupravnih subjekata, pronalaženje informacija novog tipa, novi oblici obavijesti, sistematska aktivizacija subjekata — sve to zahtijeva vještine i znanja koja tek treba osvojiti. Koliko znamo, za sada se ni u jednom obliku novinarskog obrazovanja takve vještine ne mogu naučiti. Treba, dakle, misliti i na nove sadržaje i oblike novinarskih studija i školovanja. Sve to tek se mora isplanirati i sistematski razviti.

Vanjske zapreke ostvarenja novog modela jednako su važne. Ovdje u prvom redu valja istaknuti teškoće *dobivanja* potrebnih informacija. Definiranje potreba, predstavlja tek polovicu posla. Pitanje je u kojoj je mjeri društvo već danas organizirano za te svrhe i koliko su »imaoci« informacija spremni udovoljiti tim zahtjevima.⁹ Pojaviti će se brojni slučajevi u kojima informacije doista ne postoje ili su tako rasute da se mogu »konstituirati« samo posebnim obradama i kompilacijama. Tek će se opsežnija realizacija modela izvući na svjetlo dana stvarne informacijske *deficite* društva, za koje danas i ne znamo. Tek će se tada vidjeti koliki je dio postojeće informacijske ponude, (npr. od strane SDK ili Statističke službe), doista upotrebljiv i koristan za samoupravno odlučivanje, a koliki je samo mrtvi balast. Bit će to naravno prilika za unapređivanje rada i takvih sistema.

Svejedno, unatoč svim tim zaprekama model nam se čini u principu ostvarivim. Uostalom, ponegdje ga, iako možda tek u eksperimentalnom obliku, već realiziraju. Kada to bude na široj osnovi, vjerujemo da će biti zadovoljeni i neki od važnijih uvjeta za dalji razvoj samoupravljanja u cjelini.

⁹

Hanneman, G. J. »The Communications Media: Their Impact and Potential« u Hanneman, G. J. i W. J. McEwen (izd.) »Com-

munication and Behavior«, Addison-Wesley, Reading, Massachusetts, 1975.

Toward a Theory of Selfmanagerial Communication

Summary

Pavao Novosel

Today's socially important decisions differ from the earlier ones in at least two important respects: they are more sensitive to small mistakes and they are progressively socialized with the advent of social participation and selfmanagement. This simply means that more decision making information is needed by more people.

In societies where decisions are made by the elites, two main communication mechanisms process the necessary information: the interpersonal net of the decision makers themselves and a number of specialized, technologically developed organizations for collecting and digesting large number of «field» data. The rest of the population is in such societies served by different communication mechanisms, chiefly by local and mass media. With the entering of substantial numbers of citizens into decision making process (as in selfmanagerial or participatory societies), there arises an important question of the change in information processing needed to satisfy these decisional requirements.

Now, it is obvious that the old interpersonal net cannot be used for such purposes, precisely because it is a net with the «wrong» persons as members. On the other hand the local and mass media are mostly oriented toward the classical Lasswellian functions, with almost total exclusion of the informational processes necessary for decision making. So, it is precisely in that area where the substantial change is needed and possible.

For such purposes, new models of the mass media information processing must be constructed. Characteristic of the classical work model is that the information processing starts with some event in the field of reality. Something must «happen» to give reason for reporting or commenting. The logic of events rules. It is almost unnecessary to add that such a process

usually does not satisfy the decision making informational needs. As a result a citizen will know almost everything, **except** those reality aspects really needed for making rational decisions on specific problems with which he is confronted. So one must conclude that substantial change must be performed on the information process itself. Obviously, it shouldn't start with the events but with an analysis of the information needs of the user (decision maker), then discover the necessary data and facts, elaborate them and deliver to the receiver. We can call such a process «proactive» in contrast with the «reactive» one in the classical media working style. The model built on such premises also includes new types of information contents (obviously one cannot rest satisfied with the Quintilian's formula), differentiated presentation to varied users, systematic stimulations of the receivers to actively participate in further communication process (to become senders) and other features (see the second graph).

However, certain cautions should be added. First, the information processing for decision making can only be an added function. The media (and similar systems) should continue to perform their usual tasks of surveillance, correlation, etc. Second, the informational function for decision making cannot be equally important in all types of media. Very probably it will be the strongest in local and organizational media and the weakest in general mass media. Finally, in the introduction of such a model one can expect (and this is born out by the first field experiments) huge obstacles and resistances, coming from the information people themselves and from the «proprietors» of the important information who are sometimes less than enthusiastic about giving it away.